

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشکده اقتصاد و علوم اداری

گروه آموزشی حقوق

عنوان

نقش نیروی انتظامی در پیشگیری از جرایم اقتصادی

نگارش

اکرم قره باغی

ارائه شده جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

دورشته حقوق گرایش حقوق جزا و جرم شناسی

استاد راهنما

دکتر سید حسین حسینی

استاد مشاور

دکتر عبدالرضا جوان جعفری

۱۳۹۱

تعهدنامه

اینجانب **اکرم قره‌باغی** دانشجوی دوره دکتری/کارشناسی ارشد رشته **حقوق جزا و جرم‌شناسی** دانشکده **علوم اداری و اقتصاد** دانشگاه فردوسی مشهد نویسنده پایان نامه **تحقیق بنام آقای دکتر سید علی حسینی (مقتضی)** تحت راهنمایی **دکتر سید حسین حسینی** متعهد می‌شوم:

- تحقیقات در این پایان نامه توسط اینجانب انجام شده است و از صحت و اصالت برخوردار است.
- در استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد استفاده استناد شده است.
- مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون توسط خود یا فرد دیگری برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی در هیچ جا ارائه نشده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد و مقالات مستخرج بنام «دانشگاه فردوسی مشهد» و یا «Ferdowsi University of Mashhad» به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تأثیرگذار بوده‌اند در مقالات مستخرج از رساله رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که از موجود زنده (یا بافتهای آنها) استفاده شده است ضوابط و اصول اخلاقی رعایت شده است.
- در کلیه مراحل انجام این پایان نامه، در مواردی که به حوزه اطلاعات شخصی افراد دسترسی یافته یا استفاده شده است، اصل رازداری، ضوابط و اصول اخلاق انسانی رعایت شده است.

تاریخ

امضای دانشجو

قره‌باغی

مالکیت نتایج و حق نشر

- کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، کتاب، برنامه های رایانه‌ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) متعلق به دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. این مطلب باید به نحو مقتضی در تولیدات علمی مربوطه ذکر شود.
- استفاده از اطلاعات و نتایج موجود در پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی‌باشد.

- متن این صفحه نیز باید در ابتدای نسخه های تکثیر شده وجود داشته باشد.

پایان نامه حاضر تحت عنوان: "نقش نیروی انتظامی در پیش گیری از جرایم اقتصادی" توسط اکرم قره باغی دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی تهیه و به هیأت داوران ارائه گردیده، مورد تایید کمیته تحصیلات تکمیلی گروه می باشد.

مدیر گروه حقوق: سید محمد مهدی قبولی درافشان

امضاء

تاریخ دفاع: ۹۱/۱۱/۴. شماره: ۱۸۲۵. درجه ارزشیابی: ...

غیر قابل قبول	قابل قبول	خوب	بسیار خوب	عالی
۱۲ کمتر	۱۲-۱۴	۱۴-۱۶	۱۶-۱۸	۱۸-۲۰

اعضاء هیأت داوران:

ردیف	نام و نام خانوادگی	هیأت داوران	مرتبه علمی	امضاء
۱	سید حسین حسینی	استاد راهنما	استاد یار	
۲	عبدالرضا جوان جعفری	استاد مشاور	استاد یار	
۳	سید مهدی سیدزاده	استاد مدعو	استاد یار	
۴	حسام قبانچی	استاد مدعو	مرتبی	

قدردانی

اکنون که نگارش این پژوهش به پایان رسیده است ، شایسته است از کمک های ارزنده بزرگوارانی که مرا در این امر یاری نموده اند تشکر نمایم .

از جناب آقای دکترسید حسین حسینی به جهت پذیرش راهنمایی این پایان نامه و اینکه صمیمانه راهگشای مشکلات این پژوهش بوده اند نهایت تشکر را دارم .

از استاد ارجمند جناب دکترعبد الرضا جوان جعفری به دلیل قبول مشورت و ارائه راهکار در رفع نواقص این پژوهش سپاسگذارم .

همچنین از کلیه کسانی که به طرق مختلف اینجانب را در انجام این پژوهش یاری کرده اند بویژه اساتید گرانقدری که داوری این پژوهش را بر عهده گرفتند سپاسگذارم.

در ضمن از خانواده ام که در کلیه مراحل پژوهش پشتیبان بنده بوده اند تشکر می نمایم .

در نهایت ناگفته پیداست که با حضور چنین اساتیدی ، کاستی های احتمالی که در این پژوهش نهفته است به طور مستقیم به کاستی دانش نگارنده مربوط می شود .

چکیده

نیروی انتظامی به عنوان سازمان حافظ جان و مال و ناموس شهروندان ، وظایف متعددی را در جامعه ایفا می نماید که یکی از این وظایف طبق قانون نیروی انتظامی پیشگیری و مبارز با جرایم می باشد. به جهت بهتر انجام دادن این وظیفه خطیر، در این سازمان معاونت های تخصصی شکل گرفته است تا افراد مربوط به هریک از معاونت ها با توجه به حیطة کاری علاوه بر آگاه بودن به علوم انتظامی و داشتن خصوصیت و ویژگیهای کلی مامورین این سازمان با علوم و فنون مرتبط با مسئولیت خود نیز آشنا باشند. از جرایمی که در عصر حاضر افکار عمومی را متوجه خود نموده و مقابله با آن، یک مطالبه عمومی محسوب می گردد، جرایم اقتصادی است. این جرایم خود زمینه ساز بسیاری از جرایم هستند به عبارتی فساد زا و فسادزی می باشند. تعقیب و کشف جرایم بر عهد ضابطین عام دادگستری (نیروی انتظامی) می باشد اما با توجه به گستردگی و پیچیده شدن جرایم اقتصادی به عنوان جرایمی که نظام اقتصادی و به دنبال آن امنیت ملی کشور را به مخاطره می اندازد ، تنها اقدامات سنتی پلیس در پیشگیری از این جرایم کافی نمی باشد. نیروی انتظامی در چند سال اخیر با بهره گیری از علوم مختلف نظیر جرم شناسی و در چارچوب اختیارات قانونی به پیشگیری از این جرایم پرداخته است . امروزه پلیس نهادی است که به واسطه برخورداری از تعاملات مثبت و سازنده با نهادهای اجتماعی و سازمان های متولی امور اقتصادی و همچنین ارائه راهکارهای برای از بین بردن فرصت های ارتکاب این جرایم به پیشگیری از جرایم اقتصادی می پردازد.

واژگان کلیدی: ، پیشگیری کیفی ، پیشگیری اجتماعی ، پلیس جامعه محور ، پیشگیری وضعی ،

پلیس مسئله محور، جرم اقتصادی، نیروی انتظامی ،

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۵
۱- بیان مساله و تبیین موضوع تحقیق.....	۸
۲- ضرورت و اهمیت انجام تحقیق.....	۹
۳- پیشینه تحقیق.....	۱۰
۴- سوالات اصلی تحقیق.....	۱۰
۵- اهداف اصلی تحقیق.....	۱۱
۶- فرضیه های تحقیق.....	۱۱
۷- مشکلات تحقیق.....	۱۱
۸- بخش بندی تحقیق.....	۱۲
بخش اول: مبانی و مفاهیم.....	۱۳
فصل اول : مبانی و مفاهیم جرایم اقتصادی.....	۱۶
گفتار اول : مفهوم شناسی جرایم اقتصادی.....	۱۶
گفتار دوم : اهمیت جرایم اقتصادی.....	۱۸
گفتار سوم : گونه شناسی جرایم اقتصادی.....	۱۹
گفتار چهارم : ویژگی های جرم اقتصادی.....	۲۲
مبحث اول : تنوع در موضوع.....	۲۲
مبحث دوم : ورود خسارت مالی.....	۲۲
مبحث سوم : فرار دادی و طبیعی بودن مصادیق جرایم اقتصادی.....	۲۳

۲۴.....	مبحث چهارم : کلان بودن.....
۲۵.....	گفتار پنجم: ویژگی های مجرم اقتصادی .....
۲۶.....	مبحث اول : هنجارمندی ظاهری.....
۲۷.....	مبحث دوم : غیر ملموس بودن وسایل ارتکاب جرم.....
۲۷.....	مبحث سوم : مشارکتی بودن جرایم اقتصادی.....
۲۸	مبحث چهارم :خوگیری به ارتکاب جرم:.....
۲۹.....	گفتار ششم : تفکیک جرایم اقتصادی از دیگر جرایم .....
۲۹.....	مبحث اول : تفکیک جرم اقتصادی از جرایم مالی .....
۳۰.....	مبحث دوم: تفکیک جرم اقتصادی از جرایم سازمان یافته.....
۳۱.....	مبحث سوم:تفکیک جرم اقتصادی از فساد مالی .....
۳۲.....	فصل دوم : مبانی و مفاهیم پیشگیری .....
۳۲.....	گفتار اول : مفهوم پیشگیری از جرایم.....
۳۳.....	گفتار دوم : اهمیت پیشگیری از جرم.....
۳۵.....	گفتار سوم :جایگاه پیشگیری از جرم در قوانین .....
۳۵.....	مبحث اول : قوانین فرا تقنینی.....
۳۶.....	مبحث دوم :پیشگیری در قوانین عادی.....
۳۶.....	مبحث سوم : پیشگیری در پرتو مقررات فرو تقنینی .....
۳۷.....	گفتار چهارم : مدل های پیشگیری.....
۳۷.....	مبحث اول : پیشگیری متداول .....
۴۰.....	مبحث دوم:پیشگیری جدید .....
۴۱.....	مبحث سوم :پیشگیری بر اساس رهنمودهای سازمان ملل .....

- بخش دوم : اقدامات پیشگیرانه پلیس ۴۴
- فصل اول : پیشگیری کیفری ۴۵
- گفتار اول : ضابط بودن نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران ۴۶
- گفتار دوم : کشف علمی جرایم ۴۷
- گفتار سوم : تسریع دادرسی و جلوگیری از اطاله دادرسی ۴۹
- گفتار چهارم : حمایت از اعلام کنندگان جرم ۵۰
- گفتار پنجم : پیشگیری از فساد اداری در نیروی انتظامی ۵۴
- گفتار ششم : اداره کل پلیس بین الملل (ایتراپل) ۵۷
- گفتار هفتم : چالش های پیشگیری کیفری در جرایم اقتصادی ۶۰
- فصل دوم : پیشگیری غیر کیفری ۶۲
- گفتار اول : پیشگیری اجتماعی ۶۲
- مبحث اول : مبنای قانونی نیروی انتظامی در پیشگیری غیر کیفری ۶۲
- مبحث دوم : تعریف پیشگیری اجتماعی ۶۶
- مبحث سوم : پلیس جامعه محور ۶۸
- مبحث چهارم : پیشگیری جامعه مدار ۷۱
- بند اول : آموزش نیروی انسانی متخصص ۷۱
- بند دوم : تغییر نگرش افراد درون سازمان ۷۵
- مبحث پنجم : رویکرد مشارکت با نهادها و سازمانهای دولتی ۷۸
- مبحث ششم : رویکرد تعامل با سازمانهای مردم نهاد ۸۱
- بنداول: اطلاع رسانی و بالا بردن آگاهی های عمومی ۸۵

- ۸۵..... بند دوم: هنجارسازی و ارزش سازی
- ۸۶..... بند سوم : تقویت ارزش های اخلاقی - دینی
- ۸۸..... مبحث هفتم : رویکرد تعامل با رسانه های گروهی
- ۹۲..... گفتار دوم : پیشگیری وضعی
- ۹۳..... مبحث اول : تعریف پیشگیری وضعی
- ۹۴..... مبحث دوم : مبانی نظری پیشگیری وضعی
- ۹۵..... بند اول : نظریه فعالیت های روزمره
- ۹۶..... بند دوم : نظریه الگوی جرم
- ۹۶..... بند سوم : نظریه گزینش عقلانی جرم
- ۹۷..... مبحث سوم : اصول نظریه فرصت
- ۹۹..... مبحث چهارم : استراتژی های پیشگیری وضعی
- ۹۹..... بند اول : تکنیک های مبتنی بر افزایش تلاش و زحمت
- ۱۰۱..... بند دوم : تکنیک های مبتنی بر افزایش خطرات قابل پیش بینی جرم
- ۱۰۲..... بند سوم : تکنیک های مبتنی بر کاهش منافع قابل پیش بینی
- ۱۰۲..... مبحث پنجم : پلیس مسئله محور
- ۱۰۴..... نتیجه گیری و پیشنهادات
- ۱۰۹..... منابع و مآخذ

مقدمه

از اولین پدیده‌های که با شکل‌گیری اجتماع انسانی به وجود آمده بزه یا جرم بوده زیرا گردهمایی انسان‌ها همواره نیازمند رعایت هنجارهایی بوده که عدم رعایت هنجارها باعث به وجود آمدن بی‌نظمی در نتیجه ناامنی می‌گردد. واکنش در برابر این ناهنجاری‌ها متفاوت بوده است این تلاش‌ها زمانی به صورت پراکنده و موردی بوده و زمانی نیز به شکل سیاست‌هایی منسجم و پایدار هویدا شده است؛ در ابتدا پاسخ به ناهنجاری‌ها به صورت مجازات بوده، بعد از تحول در جرایم و ناتوانی نظام عدالت کیفری که توانایی پاسخگویی به نیازهای عینی جوامع وقت را نداشت در قرن نوزدهم علم جرم‌شناسی با تکیه بر علوم مختلف مانند روان‌شناسی، زیست‌شناسی و جامعه‌شناسی و... دچار تحول گشته و جرم‌شناسان در پیشگیری از جرایم گونه‌های دیگری را بیان نمودند، که تکیه بر نظام کیفری ندارد از آنجا که پیشگیری از جرایم دارای توجیه عقلانی و نفع اقتصادی و اجتماعی برای کشورها است این روش‌ها مورد توجه کشورها قرار گرفت برای پیاده نمودن این اقدامات با توجه به نوع حکومت سازمان متولی متفاوت است در کشور ما اگر چه در اسناد فراتقنینی پیشگیری از وظایف قوه قضائیه شمرده شده است، اما تمام نگاه‌ها به سوی پلیس است زیرا این قوه با توجه به سایر وظایفش عملاً بعد از ارتکاب بزه اقدامات خود را شروع می‌نماید که به نوعی یک گونه از پیشگیری، که پیشگیری از تکرار بزه و کیفری خاص می‌باشد در زمره وظایفش می‌گنجد اما جهت پیاده نمودن گونه‌های جدید پیشگیری که متوجه بزهکاران بالقوه در قبل از ارتکاب بزه است سازمان دیگری را می‌طلبد. با توجه به اسناد تقنینی و فروتقنینی پیشگیری از بزهکاری به عنوان بخشی از مسئولیت سایر سازمان‌ها و نهادها نیز بیان شده است اما وظیفه اصلی در پیشگیری از جرایم که قلمرو گسترده تمام جرایم را به طور عام شامل می‌شود، سازمان پلیس است. این سازمان که در کشور ما نیروی انتظامی نیز نام دارد به شکل کنونی خود در سال ۱۳۶۹ با تصویب

مجلس شورای اسلامی شروع به فعالیت نموده است. در ماده ۳ قانون نیروی انتظامی مصوب ۱۳۶۹/۴/۲۷ مجلس شورای اسلامی هدف از تشکیل نیروی انتظامی در سه عبارت ذکر شده است به نظر می‌رسد که این سه هدف، وظایف اصلی نیروی انتظامی را تشکیل می‌دهند و ۲۶ وظیفه‌ای که در ماده ۴ این قانون احصا شده، به جزئیات این سه وظیفه اصلی پرداخته است. این سه وظیفه عبارتند از: استقرار نظم و امنیت، تامین آسایش عمومی و فردی و بالاخره نگهبانی و پاسداری از دستاوردهای انقلاب اسلامی در چهارچوب قانون ناجادر قلمرو کشور جمهوری اسلامی ایران.

بی‌شک اساسی‌ترین هدف نیروی انتظامی، استقرار نظم و امنیت و تامین آسایش عمومی و فردی است لازم به یادآوری است که امنیت با وجود اینکه یک پدیده اجتماعی است، یک احساس درونی نیز است بدین‌سان، مقوله احساس امنیت به مراتب مهم‌تر از امنیت است. نیروی انتظامی بنا به وظیفه ذاتی و قانونی خود با اخلاص و نظم و امنیت برخورد می‌نماید و از مهمترین طرق ایجاد احساس امنیت در بین شهروندان پیشگیری از جرایم است اگر چه در گذشته پیشگیری در قالب مفاهیم کیفری در پلیس مطرح بوده است یعنی به عنوان ضابط قضایی با کشف و اجرای دستورات قضایی و به طور کلی با سرکوبگری جرم و مجرم در چارچوب نظام کیفری از طریق اجرای قانون بر افکار عمومی جامعه تاثیر بگذارد و این امر منجر به پیشگیری از جرایم گردد امروز این اقدامات پلیس را در قالب پلیس سنتی مطرح می‌نمایند اما جامعه امروزی آکنده از پیشرفت‌هایی است که شیوه زندگی مردم را با چند دهه گذشته غیر قابل مقایسه ساخته است اطلاعات، اینترنت و وسایل ارتباطی به گونه‌ای است که انسان را بی‌نیاز از صرف وقت و یا هزینه کلان برای انجام هر نوع کاری می‌سازد بالا رفتن دانش و آگاهی در نوع جرایم و حتی شیوه ارتکاب جرایم نیز تاثیر گذار بوده است این تحول باعث شده است که شیوه‌های پیشگیری غیر کیفری مورد توجه قرار گیرند. یکی از انواع پیشگیری غیر کیفری پیشگیری اجتماعی و وضعی می‌باشد. در پیشگیری اجتماعی، هدف بالابردن آگاهی‌های عمومی و آموزش به افراد جامعه است و پیشگیری وضعی با از بین بردن فرصت‌های ارتکاب جرم سعی در پیشگیری از جرایم دارد. البته این بدان معنا نیست که پیشگیری کیفری منسوخ گردیده است بلکه پلیس به عنوان ضابط قضایی علاوه بر نقش خود در پیشگیری کیفری از این نوع پیشگیری‌ها در کنترل جرایم نیز بهره می‌برد، در نیروی انتظامی اصطلاحات پلیس جامعه محور یعنی کنترل جرایم با مشارکت اجتماع (متشکل از نهادهای رسمی و غیر رسمی) در تعامل با یکدیگر انجام گیرد و پلیس مسئله محور، برای از بین بردن فرصت‌های جرم مطرح گردیده است.

یکی از حوزه ها که این فناوری‌ها و پیشرفت علوم تاثیر چشم‌گیری داشته در حوزه اقتصاد است. گسترش فعالیت‌های اقتصادی توسط فعالان تجاری در دهه‌های اخیر که مصادف با فناوری اطلاعات در ابعاد ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی بوده، باعث افزایش بی‌رویه جرایم اقتصادی گردیده‌است. که همین امر توجه مقامات دست‌اندرکار را به خود معطوف نموده و آنان را به چاره‌اندیشی وا داشته است یکی از روش‌های مقابله با این جرایم تاکید بر روش‌های مبتنی بر پیشگیری است.

پیشگیری از این جرایم از چند جهت برای کشورها دارای اهمیت است، ابتدا این که استخوان‌بندی و اسکلت همه نظام‌های اجتماعی و سیاسی بر پایه اقتصاد متکی است. هرگونه تزلزل و بی‌عدالتی که در آن رسوخ نماید تمام ارکان جامعه را متاثر خواهد نمود زیرا ایجاد اختلال در نظام اقتصادی، امنیت اقتصادی با اختلال در سرمایه‌گذاری درازمدت داخلی و خارجی و توزیع ناعادلانه فرصت‌های اقتصادی و درآمدها که منجر به فرار سرمایه‌ها و اتلاف منابع می‌شود به طور کلی جرایم اقتصادی یکی از موانع اصلی بر سر راه امنیت اقتصادی و حکومت قانون است و خسارت حاصله از بزهکاری اقتصادی متوجه عموم مردم می‌باشد این اثرات زیانبار جرایم اقتصادی باعث گردید تا علاوه بر اقدامات کشورها در پیشگیری از این جرایم در عرصه بین‌المللی نیز برای رویا روی با این پدیده جنایی و ضرورت همکاری‌های بین‌المللی کنوانسیون‌های پالمو و مریدا به تصویب رسیده است این کنوانسیون‌ها علاوه بر تدابیر پیشگیرانه کیفی تدابیر بازدارنده غیرکیفری نیز به کشورهای عضو پیشنهاد می‌کند که از آن جمله ایجاد نهادی مستقل برای مبارزه با این جرایم است با توجه به اینکه کشور ما نیز به این کنوانسیون‌ها پیوسته است می‌تواند با استفاده از آموزه‌های جرم‌شناختی این کنوانسیون‌ها علاوه بر پیشگیری از این جرایم و ارتقای امنیت و آسایش عمومی باعث بالا رفتن رتبه کشور از لحاظ سلامت اداری شود امروزه اقتصاد چنان جنبه فراملی گرفته است که سازمانی در سطح بین‌المللی شکل گرفته به نام شفافیت بین‌الملل (Transparency International) یک سازمان غیردولتی است. این سازمان به طور سالیانه اقدام به انتشار شاخص ادراک فساد می‌کند. سنجش فساد به استفاده از شاخص‌های نظیر فساد، اختلاس، رشوه‌گیری، خرید و فروش پست‌های دولتی، سوء استفاده از موقعیت دولتی است برای دستیابی به منافع شخصی، رشوه‌پذیری دستگاه قضایی، فساد مالی در میان سیاستمداران و مقام‌های دولتی و عدم مقابله کافی یا ناکارایی در پیکار علیه مواد مخدر است این گروه «شفافیت بین‌المللی» از اعتبار و اقتدار فراوان برخوردار است و ارزیابی‌هایش، به عنوان اسنادی معتبر، مورد توجه قرار می‌گیرند.

نیروی انتظامی به عنوان متولی پیشگیری از جرایم در کشور از این جرایم غافل نمانده است به طور طبیعی مسئولیت نیروی انتظامی از سطح ملی به فراملی توسعه می‌یابد و همانطور که گفته شد، جرایم اقتصادی خصیصه برون مرزی به خود می‌گیرند و این اهمیت باعث می‌شود که نیروی انتظامی بیش از پیش به این مهم توجه نماید و برای پیشبرد اهداف خود در مبارزه و پیشگیری از این جرایم در بدنه پلیس آگاهی اداراتی برای مبارزه با این جرایم شکل گرفته است علاوه بر این ادارات زیرمجموعه‌های دیگر این سازمان از جمله پلیس پیشگیری و دفتر تحقیقات کاربردی و... نیز اقداماتی را در این خصوص انجام می‌دهند. بیان اقدامات صورت گرفته در خصوص پیشگیری از جرایم اقتصادی و همچنین آنچه باید صورت گیرد موضوع این پژوهش می‌باشد.

۱- بیان مساله و تبیین موضوع تحقیق :

از دغدغه‌های مهم زندگی انسانها و جوامع بشری در طول تاریخ مسائل اقتصادی و مشکلات ناشی از آن است، حتی انسانهای دین باور، اگر چه اقتصاد را زیر بنای جامعه انسانی نمی‌دانند لیکن برای مسائل مادی و اقتصادی در رشد معنوی و روحی تاثیر زیادی قائل هستند و چه بسا مسائل اقتصادی در موارد کثیری زندگی معنوی آنها را تحت شعاع قرار داده است. به همین دلیل دسترسی به امکانات مادی به عنوان مقدمه‌ای کار ساز در جهت رشد معنوی در فرهنگ دینی جایگاه قابل توجهی داشته است، به نحوی که به نقل از معصومین نا به سامانی در حوزه اقتصاد نه تنها باعث اخلال در حوزه‌های دیگر زندگی می‌شود، بلکه معاد انسانها را تحت تاثیر قرار می‌دهد (من لا معاش له لا معادله). برهه‌ای از زمان وجود ندارد که جوامع دستخوش بحرانهای ناشی از پدیده‌های اقتصادی اعم از رونق و رکود اقتصادی و کمبود مواد غذایی و غیر غذایی، نبوده باشد تلاش انسانها برای تهیه نان، مسکن، البسه، ایجاد اشتغال، فراهم نمودن مقدمات تحصیل و مایحتاج مادی دیگر نیز همیشه زاینده پدیده‌های مثبت و منفی بوده است. پدیده‌های منفی اقتصادی همیشه نتیجه شرایط آب و هوا، نارسایی مدیریت حاکم بر نظام اقتصادی کمبود مواد غذایی و مواد اولیه و امثال آن نیست. گاهی این پدیده‌ها ناشی از اعمال سود جویانه و ضد انسانی‌عه‌ای است که جهت کسب منافع بیشتر طی طریق مشروع را رها نموده و با انجام اعمال ضد اخلاقی به دامن آلوده فتنه انگیزی و تحصیل ناحق و نادرست مال و ثروت چنگ زده اند و با اعمال خود مشکلات اقتصادی ناشی از امور طبیعی را فزونی بخشیده و حتی به اخلال در نظام اقتصادی و اجتماعی جوامع پرداخته و حیات انسانها را به مخاطره انداخته‌اند. افزایش جرایم

اقتصادی در بعد کمی و کیفی و تاثیر عواقب مخرب آن بر زندگی فردی و اجتماعی از جمله معضلاتی است که اکثریت افراد جامعه بر آن صحه گذاشته اند. این امر نشان دهند این واقعیت است که روشهای سنتی مبارزه با جرایم یعنی عکس العمل دولت در مقابل جرایم تنها از طریق اعمال مقررات جزایی به منظور ایجاد ترس و ارعاب فردی و همگانی نتیجه چشمگیری در پیشگیری از وقوع جرم و یا کاهش آن و یا در تکرار جرم، نداشته است. جرم پدیده‌ای اجتماعی است، همانطور که در ایجاد پدیده‌های اجتماعی عوامل متعددی دخالت دارند در پیشگیری یا حذف آن پدیده نیز بایستی از روش‌ها و ابزارهای مختلف استفاده کرد لذا افراط در زمینه تاثیر مجازات و تفریط در خصوص اینکه هیچ چیز و هیچ یک از شیوه‌های برخورد با مرتکبین جرایم کار آیی ندارد مردود است برای پیشگیری بهتر لازم است فرایند ارتکاب جرم مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد، چرا که پیشگیری از هر جرمی و شاید کنترل هر مرتکبی ابزار و روشهای خاص را می‌طلبد. بحث پیشگیری از جرایم بر عهد نهادهای مختلف است ولی در بالاترین قانون مدون در کشور ما که قانون اساسی می‌باشد این امر بر عهده قوه قضائیه گذاشته شده است البته قوه قضائیه به عنوان قوه‌ای در کنار سایر قوا و متاثر از چهار چوب های قانونی و اجرایی از پیش تعیین شده، نمی‌تواند به تنهایی حوزه اقتصاد را سامان دهد این امر مستلزم یک همانگی دقیق بین نهادهای مسئول می‌باشد در این بین نیروی انتظامی به عنوان ضابط قضایی می‌تواند به عنوان بازوی نیرومند قوه قضائیه انجام وظیفه نماید علاوه بر این در قانون تشکیل نیروی انتظامی یکی از وظایف مهم این نیرو امر پیشگیری از جرایم می‌باشد.

۲- ضرورت و اهمیت انجام تحقیق:

پدیده‌های مجرمانه اقتصادی همیشه سر لوحه جرایم بوده و جوامع برای واکنش مناسب در مقابل این پدیده‌ها از هیچ تلاشی دریغ نورزیده است و در راستای آن همیشه برای دفع و رفع مضرات ناشی از آن آمادگی اجتماعی مناسب وجود داشته است. اقتصاد و امور مادی همیشه در زندگی بشر، حتی زمانی که به زندگی اجتماعی روی نیاورده بود رکن اساسی محسوب می‌شده، لیکن امروزه با پیچیده شدن زندگی اجتماعی و خارج شدن جوامع از مراحل ابتدایی و برقراری روابط گسترده انسانها، اقتصاد جهش خیره کننده‌ای داشته و جلوه‌ای خاص در جوامع پیدا کرده است. به میزان رشد اقتصادی و گسترش و پیچیدگی روابط انسانها، جرایم اقتصادی هم با افزایش فزاینده‌ای روبرو و هم عملیات اجرایی آن از یک نوع پیچیدگی خاص برخوردار می‌باشد. عوامل متعدد موجب اهمیت «جرایم اقتصادی

«شده است ، شرایط رشد اقتصادی کشور ، برنامه های توسعه بخشی ، حساسیت افکار عمومی ، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات ، تاثیر جرایم اقتصادی بر رقابت پذیری اقتصاد، و... از جمله عواملی هستند که اهمیت برخورد با جرایم اقتصادی را افزایش داده است. هرگونه برخورد شتابزده در ارتباط با جرایم اقتصادی ممکن است آثار سویی به دنبال داشته باشد پیچیدگی حوزه اقتصاد و تاثیر متغیرهای ناشناخته در پدیداری وضعیت اقتصادی جدید ایجاب می کند تا سیاست جنایی در ارتباط با جرایم اقتصادی از سازمان یافتگی و انسجام خاص برخوردار باشد. با توجه به روند رو به رشد بزهکاری اقتصادی ، لزوم پیشگیری از آن یکی از مسائل حائز اهمیت فراوان است. از نظر اقتصادی به دلیل آنکه کشف ، دستگیری ، محاکمه و اصلاح یا دوباره جامعه پذیری مرتکبین جرم هزینه های سنگینی را به دولت تحمیل می کند که با هزینه پیشگیری قابل مقایسه نیست لذا موضوع پیشگیری از جرائم اقتصادی اهمیت بسزایی دارد .

۳-پیشینه تحقیق (مرور مطالعات گذشته مرتبط با موضوع):

علی رغم تلاش و استقرای نگارنده در یافتن پیشینه پژوهش حاضر ، اثر مدون و مشخصی با محوریت موضوع مورد بحث یافت نشد بلکه در منابع موجود، به طور کلی به پیشگیری از جرایم اقتصادی پرداخته شده بدون اینکه نقش نیروی انتظامی از این منظر بیان شده باشد. و یا نقش پلیس را در پیشگیری از جرایم بدون اتکاء به جرم خاص ، یا پیشگیری از جرایم خرد و مشهود را مطرح نموده اند .

۴-سوالات اصلی تحقیق:

اصولا هر کار تحقیقی جهت پاسخگویی به یک یا چند سوال تدوین می یابد چنانچه کار تحقیقی در بر دارنده این پاسخگویی نباشد در قلمداد کردن آن به عنوان یک اثر علمی باید تردید نمود .

الف- نیروی انتظامی در زمینه پیشگیری از جرایم اقتصادی چه نقشی دارند ؟

ب-مبنای قانونی مسئولیت های نیروی انتظامی در پیشگیری از جرایم کدام است ؟

ج-نیروی انتظامی در پیشگیری از جرایم اقتصادی با چه چالش هایی مواجهه است ؟

د- چه راهکارهایی برای حذف چالش‌های پیشگیری از جرایم اقتصادی در حوزه نیروی انتظامی وجود دارد؟

۵-اهداف اصلی تحقیق:

۱-شناسایی توانمندی‌های قانونی نیروی انتظامی در پیشگیری از جرایم اقتصادی .

۲-معرفی چالش‌های نیروی انتظامی در پیشگیری از جرایم اقتصادی .

۳-پیشنهاد محورهای اصلی ارتقاء کمی و کیفی نیروی انتظامی در پیشگیری از جرایم اقتصادی .

۶-فرضیه‌های تحقیق: (در صورت وجود)

الف - نیروی انتظامی در پیشگیری از جرایم اقتصادی نقش ضعیف دارد .

ب- نیروی انتظامی از توانمندی‌های قانونی لازم در پیشگیری از جرایم اقتصادی برخوردار نمی‌باشد .

ج-چالش‌های پیشگیری از جرایم اقتصادی در نیروی انتظامی از نوع فنی و اجرایی است .

د-ایجاد و تشکیل پلیس اقتصادی ، آموزش پرسنل و تجهیز کردن آنها به علم اقتصاد و و حقوق اقتصادی ،استفاده از

تجهیزات جدید در بحث پیشگیری وضعی ،دادن آمار دقیق بزهکاری اقتصادی که یکی از ملزومات پیشگیری از

وقوع جرم است .

۷-مشکلات تحقیق :

در ابتدای انتخاب این موضوع، با توجه به این که اینجانب از پرسنل نیروی انتظامی می‌باشم خصوصیات و اهمیت این

جرایم نظر بنده را به خود جلب نمود با این اندیشه که می‌توان موضوعات نظری را با راهکارهای عملی تلفیق نمود و

یک اثر کاربردی به وجود آورد. اما عدم همکاری سازمان موجب کندی کار گردید گردآورنده جهت دستیابی به رویه

های عملی جهت روشن شدن مباحث مبهم به کرات به قسمت های مختلف این سازمان مراجعه نموده اما یا هیچکس

پاسخگوی سوالات نبوده یا مقام مسئول در جهت توجیه عدم همکاری به محرمانه بودن موضوع اشاره می کرد و در

نهایت این پژوهش با اطلاعات شخصی از این سازمان و استفاده از کتاب ها و مقالات موجود شکل گرفت .

۸- بخش بندی تحقیق

پژوهش حاضر در دو بخش اصلی گردآوری شده است. بخش اول پژوهش، مبانی و مفاهیم موضوع بیان می گردد. شاید به نظر برسد که ارائه این مطالب اطاله کلام می باشد اما نظر نگارنده بر این است که با توجه به هدف از انتخاب موضوع، نگرش جدید به جرایم اقتصادی در نیروی انتظامی، و اینکه موضوع متناسب با شغل اینجانب می باشد و به طور حتم تمام افراد مخاطب، جامعه حقوقی نمی باشند از این جهت به طور مختصر نکاتی در پیشگیری از جرایم و خصوصیات مرتکبین و نوع جرم اقتصادی، مورد مطالعه قرار می گیرد. و در بخش دیگر پژوهش، با عنوان اقدامات پیشگیرانه پلیس، در قالب دسته بندی جدید از انواع پیشگیری یعنی پیشگیری کیفری و پیشگیری غیر کیفری (اجتماعی و وضعی) موضوع مورد بررسی قرار می گیرد.

امید آن که این مختصر، مفید فایده افتد.

بخش اول :

مبانی و مفاهیم

از اولین روز پیروزی انقلاب اسلامی، کمیته‌های مردمی با عنوان کمیته‌های انقلاب اسلامی در سراسر کشور شکل گرفت این کمیته‌ها در کنار شهربانی و ژاندامری کار برقراری نظم و امنیت را عهده دار بودند. وظیفه شهربانی حفظ نظم و امنیت در مناطق شهری و وظیفه ژاندامری حفظ نظم و امنیت در مناطق برون شهری بود و کمیته انقلاب اسلامی نیز به جرایم خاص امنیتی و موادمخدر رسیدگی می‌کرد به تدریج با توجه به بروز برخی از مشکلات و ناهماهنگی‌ها و از بین رفتن ضرورت‌های خاص دوران انقلاب فضای عمومی جامعه برای ادغام نیروهای انتظامی و تشکیل سازمانی واحد مساعد شد. بنابراین نیروی انتظامی در مورخه ۱۳۶۹/۴/۲۷ با تصویب مجلس از ادغام نیروهای شهربانی، کمیته و ژاندارمری تشکیل شد و زیر نظر وزارت کشور که از مهمترین وزارتخانه‌ها است فعالیت می‌نماید. قانونگذار با عنایت به هدف از تشکیل این نیرو، مأموریت‌ها و وظایفی را در قالب قانون نیروی انتظامی بیان نموده است به موجب ماده ۳ این قانون هدف از تشکیل نیروی انتظامی عبارت است از: «استقرار نظم و امنیت و تامین آسایش عمومی و فردی و نگرهبانی و پاسداری از دستاوردهای انقلاب اسلامی در چهارچوب این قانون در قلمرو کشور جمهوری اسلامی ایران» در توضیح باید گفت که این ماده در راستای اصول قانون اساسی می‌باشد زیرا یکی از منابع اقتدار نیروی انتظامی قانون اساسی می‌باشد. قانون اساسی مورد قبول اکثریت جامعه است و مفاد و اصول آن برگرفته از خواسته‌های مردم می‌باشد اجرای آن در جهت تحقق خواسته‌های مردم توسط پلیس یا ضابطین دادگستری جزء وظایف اولیه آنهاست. (قاسم پور، ۱۳۸۱، ص ۳۰)

در واقع اعمال حاکمیت دولت برای برقراری نظم، آرامش و امنیت عمومی و از سازمانی به نام پلیس است فرهنگ فارسی پلیس را اینگونه تعریف می‌کند: «پلیس یعنی شهربانی، نظمیه، پاسبان محتسب و اداره پلیس مخفی به معنای اداره آگاهی و مأمورین آن را کارآگاه می‌گویند.» (معین، ص ۸۱۳)

بنابراین پلیس از طریق برقراری نظم و امنیت و از سوی دیگر جلوگیری از تخطی و برخورد با بزهکاران و معرفی آنها به مقامات ذی صلاح واسطه می‌باشد. به تعبیری "پلیس بین جامعه و سیستم قانونی کشور قرار دارد"